

Börskurserna styr mänsklighetens humör

av Börje Lindström

Stockholm, 21 februari 2000

Stora upp och nedgångar på världens aktie-marknader har en klar och tydlig påverkan på mänsklighetens humör.

I juli 1932, den tidpunkt dåtidens världs-omspännande börskrasch nådde sin absoluta botten, hölls val i Tyskland. Med 13 745 000 röster och 230 mandat i riksdagen mer än fördubblade nazisterna den framgång de vunnit i septembervalen 1930. Varken förr eller senare skulle Hitlers demokratiska popularitet nå så högt - när börskurserna började stiga igen tappade nazisterna röster och därefter infördes som bekant ett enpartisystem.

Den tyska nazismens frammarsch under perioden 1929-32 är ett exempel på börskursernas inverkan på det sociala humöret, men det finns en rad andra bevis för hur stora upp- och nedgångar förebådat än freds-optimism, än krigsmuller.

Den franska revolutionen 1789-99 följde i spåren på den väldiga börskraschen 1720-84 (Söderhavsbubblan och Mississippibubblan). Första världskriget och den ryska revolutionen hade även de föregåtts av globala börsnedgångar. Det nordamerikanska inbördeskriget 1861-65 började sex år efter en 24 år lång börsnedgång - börserna föll som mest med 74 procent.

En förklaring till dessa samband är naturligtvis att de stora krascherna sopar bort medelklassens tillgångar och därför - den dag nedgången är ett obestridligt faktum - föder en social oro och en närmast ursinnig ilska.

Att krigen och revolutionerna oftast inte inleds på kraschbotten, utan först några år senare kan förklaras med att det tar en viss tid att politiskt, socialt och militärt organisera den kollektiva ilskan.

Tyskarnas humör i slutet av 1930-talet var ett helt annat än i decenniets början och få ville nu ha krig, men processen som nära 14 miljoner

arga tyskar startat den 30 juli 1932 var omöjlig att stoppa när den väl vunnit momentum.

Höga börskurser - korta kjolar

På samma sätt som väldiga börskrascher försämrar mänsklighetens humör, förbättras humöret av de stora uppgångarna. 1920-talets börsyra på Wall Street avspeglade sig i Charles Lindberghs ensamflygning över Atlanten, ljudfilmen, de korta kjolarna, frihandel, drömmen om en evig fred, projekterandet av Empire State Building, etc.

Vän av ordning invänder här att det inte är börskurserna som styr denna utveckling utan den underliggande ekonomin. Studerar man börstatistiken finner man dock att ekonomiska nedgångar alltid sker efter att börserna fallit och inte innan - liksom börsuppgångarna alltid sätter igång långt före ekonomin återhämtat sig.

Att stigande börser höjer mänsklighetens humör och att sjunkande kurser sänker det, kan vi finna en rad exempel på under de allra senaste decennierna.

1960-talets positiva humör var knutet till dåtidens uppgång på världens börser och avspeglade sig i allt från tron på att människan inom kort skulle bygga kolonier på månen, till den tidens glada och sorglösa populärmusik.

När så de globala börserna började vika nedåt i 1960-talets slut tog det sociala humöret samma väg. The Beatles - som i sina första LP-skivor kongenialt uttryckt tidens optimism - upplöstes; Lennon-McCartney blev närmast dödsfiender; hårdrocken kom och tidigare fredliga FNL-aktivister sökte sig till brutalt revolutionära partier.

Den internationella börsnedgången fortsatte till 1970-talets mitt och medförde, som den minnesgodas läsaren vet, även oljekris, skenande inflation, Nixons fall, Baader-

Meinhof-ligan, bombdåd och flygkapningar, aggressiv punkmusik, etc. Det dåliga humöret tog sig till slut också uttryck i kriget mellan Iran och Irak.

Exemplet Ny Demokrati

1970-talets människor kunde aldrig tro att börskurserna ett par decennier senare skulle vara allas angelägenhet. De kunde heller aldrig föreställa sig att vi mot 1900-talets slut, under den största globala börsuppgången någonsin, skulle få se Berlinmurens och Sovjets fall, öststatssystemets avskaffande, en arab och en israel dela Nobels Fredspris, Syd-Afrika avskaffa apartheid och välja Nelson Mandela till president, IRA lägga ner vapnen och de genom århundradena alltid lika krigsgalna européerna ta ett ystert danssteg mot ett Europas Förenta Stater genom att införa euron och kalla unionen "ett fredsprojekt".

Alla dessa exceptionella och i huvudsak positiva händelser beror av det synnerligen goda globala humöret och detta beror i sin tur på den exceptionella, globala börsuppgången.

Man måste här understryka att alla längre uppgångar på världens aktiemarknader - och alla längre nedgångar - har olika styrka och olika karaktär.

Den långa uppgång vi i dag befinner oss i slutfasen av började på kraschbotten 1932 (men i ett större perspektiv i 1700-talets slut). Uppgången har under vägen korrigerats ett antal gånger, bland annat på 1970-talet, och har sedan 1980-talets början av allt att döma inlett sin sista, väldiga uppåttas.

Börsnedgången i 1990-talets början var t.ex. bara en reva i ett då ännu inte färdigvävt mönster, utom i Japan där mönstret nu var klart - Tokyo-börsen inledde 1990 en krasch som pågår ännu i dag, år 2000. Det tidiga 1990-talets globala börsnedgång förde också med sig inbördeskriget i Jugoslavien 1993 och, för Sveriges del, en skenande statsskuld och en nedmontering av välfärdssamhället. Svenskarnas humör förändrades märkbart. Ny Demokrati är ett litet men tydligt exempel på detta.

Ny Demokrati bildades när den svenska börsen rasade. Partiets framgångar ökade i takt med börsnedgångarna. När sedan kurserna

började stiga i slutet av 1992 försvagades Ny Demokrati för varje ny börsuppgång. I slutet av 1990-talet var partiets saga all - börsen slog nya rekord, det sociala humöret var återställt och tron på framtiden var monumental.

(Det tidiga 1990-talets globala nedgångar var naturligtvis av en betydligt lägre magnitud än 1930-talets, vars kvardröjande mörka sociala sinne resulterade i Andra Världskriget, i Stalin och Hitlers massutrotningar, i atombomben och i miljontals döda på slagfält från Ardennerna till Iwo Jima.)

Börskrascher och militär upprustning

Att aktiebörserna påverkar världens humör är måhända en halvt förkastlig, halvt skrämmande tanke, men den kan som möjligen framgått ledas i bevis.

Tyvärr är det otvivelaktigt så att stora börskrascher förebådar social oro och ökade motsättningar mellan samhällsgrupper, länder och världsdelar. Dessa skärpta motsättningar har praktiskt taget alltid resulterat i krig.

Väldiga börsrörelser - upp eller ned - är således en indikation på vad som så småningom kommer att ske med världens humör.

Effekterna av det dåliga humör som med viss eftersläpning följer på en finansiell krasch har vi under 1999 och 2000 sett i länder där börserna kraschade stort hösten 1998 - Ryssland och Indonesien är två exempel. Den dag den kommande, stora kraschen blir ett kännbart faktum för världens befolkning kommer antalet globala konflikter att dramatiskt öka och länder som i dag vill nedrusta sin krigsmakt kommer i likhet med dagens Ryssland att inleda en upprustning.

Förluster av sparkapital, hus, arbete och bostadsrätter kommer att följa i den stora kraschens spår. Dessa förluster är vidriga, men det allt överskuggande är inte de enskilda individernas ekonomi utan spørsmålet om hur vi alla som individer i samverkan skall hantera ett globalt dåligt humör.

Detta kan, om det vill sig illa, bli det gryende 2000-talets enskilt viktigaste fråga.

Artikeln är hämtad från borjelindstrom.se